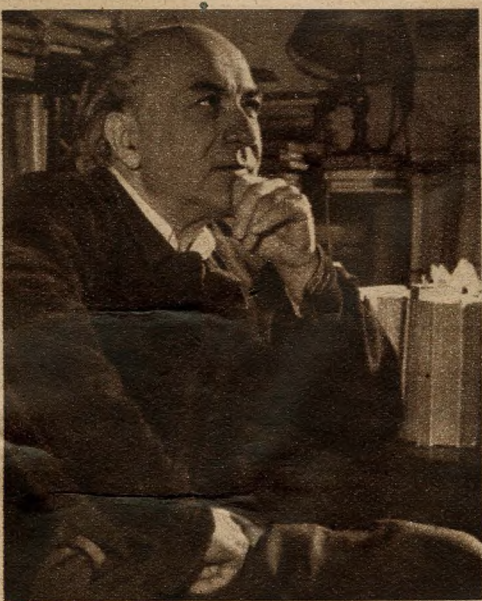

Gyöngyösi Nándor

Oszályozás		
92		
Ilyés Gyula		
Idő 1960		
Személy		
Budapestre vonatkozó újságcikkek		
BESZÉLGETÉS ILLYÉS GYULÁVAL		
Szerző:	Cím:	Forrás:
Ország - Világ 1960. márc. 9.		

(Acs Irén felvétele)

A Rózsadomb félreeső sarkában, egy merész kanyar ölében, a világtól szemérmesen elhúzódva áll egy családi ház. Itt lakik Illyés Gyula, itt folyt le beszélgetésünk. Mindjárt az elején megállapodtunk: kiméltelenül őszinte kérdések és kérés nélkül adott őszinte válaszok fognak elhangzani.

— Mi a véleménye a hallgató költőről? — tettem fel az első kérdést.

— Szerintem sajnálatos félreértés az, hogy »hallgatók«. Hogy »nem vallok szint«. Aki »nem vall szint«, az magyarul sunyi. Ezi — úgy érzem — idegen a természetemtől. De a tárgyi igazság is más. Ritkán írtam annyit, mint az utolsó két-három évben. És nem az íróasztalomnak írtam. Két év alatt egy verskötetre való költeményt gyűjtöttem össze és már régebben átadtam kiadásra. Voltaképpen tehát a lektorok »hallgatnak«; úgy tudom, azért, mert van a százhusz vers közt néhány félreérthető, vagy inkább félremagyarázható. Megírtam egy háromfelvonasos színdarabot és átadtam egyik színházunknak. Ennek a témája is kényes: az asszimiláció, illetve annak a fasiszták által hirdetett csődje, aminek — tudjuk — borzalmas következményei voltak, különösen a hitlerizmus végnapjaiban. Ezekből a tényekből mindenki megítélheti: félreértésekből, gyanakvásokból származó vád ez az én »hallgatásom«. Igaz, napilapok, folyóiratok hasábjait nem kerestem föl, de ez nemigen volt másoknál se szokásom. Az egy Nyugatot kivéve, alig volt összeköttetésem a sajtóval. Lehet, hogy ebből a tartózkodásból eredt és nőtt terebélyessé a hallgatás legendája.

— A nyugati sajtó ezt a sem kiadótól, sem színházától meg nem tört, akaratlan hallgatást a mi rendszerünkkel való szembenállásra magyarázza. Mi erről a véleménye?

— Az a véleményem, hogy e magyarázatok közül nem egy olyan denunciaciónak hatott, amit korlátoltsága sem

ment. Nem »állok szemben a rendszerrel«, s nemcsak azért, mert ez a hazánk törvényeivel való szembenállást jelentené. Magyarországot a kommunista párt vezeti a szocializmus felé. Szocialista vagyok — ezt műveim bizonyítják. Mióta tollat vettem a kezembe, gondom s törekvésem, hogy közösségi — népet szolgáló — irodalom munkása legyek. Ilyen műveket teremteni nem henye feladat. Minden célom, hogy legközelebbi közösségünknek, a magyar népnek emelkedését segítsem, szoros egyetértésben és együttműködésben kommunista íróbarátaimmal, akikkel különben soha nem volt s ma sincs semmi félreértésem. Mint annyiónknak, nekem is a munkásmozgalom volt jellemformáló felsőiskolám. Hogy erről miként kell »színt« vallani — nem vagyok önhitt — de ennek az én esetemben nemcsak az irodalom, hanem a munkásmozgalom történetében is van némi nyoma. De tovább vallhatom a »színt«. Művekben, méghozzá. Írásaimban eddig — magam is észrevettem — volt pesszimizmus, volt ok is rá. Nem tagadom, a magyar népet szellemi eszmélésem óta gyökerzetében halálosan megtámadott, romló s veszendő együttesnek éreztem, amelyből szállt föl ugyan sok erős, színes tehetség, de csak olyan formán, mint a tőfenék korhadtságából a buborék. Most merőben másképp gondolkodom. Tehetéseink tán nem is voltak olyan színesek, de az alap, amely felbocsátotta őket, egészséges, szívós, jó talaj. A magyar nép, ez hitem, úton van, hogy példamutatón jó közösség legyen. Sokban máris az. Az emberek összeforrtak, segítik egymást, önzésük sérelme árán is. Ezt a közösségi életérzést — ezt a szó szerinti társadalmi tudatot — szolgálom, megvetve a mendemondákat.

— Ezek a kijelentések félreérthetetlenül határozottak. Mégis, ne sértődjön meg, ha azt mondom: szavaknál sokkal meggyőzőbbek a tettek. Mikor látjuk a tényeket?

— Itt vannak. Állítom, hogy ez A zene szava című verskötetem, tartalmaz annyi szocializmust, mint bármelyik az utóbbi években a sajtó alól kikerült verskötet. Malom a Sédén című színdarabom fasizmus ellenes, politikai állásfoglalás. Irodalmi terveim? Meg akarom írni a Puszták népe második kötetét. Már az útiterv is kész, hogy bejárjam a régi pusztákat, melyek közül nem egy — így szülő-pusztám is — egyszerűen eltűnt a föld színéről; helyén újonnan épült falu áll. Egy elismerést aratott mű folytatását mindig kockázatos megírni. Szeretném, és rajta leszek, hogy sikerüljön. Foglalkoztat egy tanulmány a mai nyugati színdarabokról. Franz Kafka tanítványai — a most nálunk széleskörben megismert, egyébként tehetséges Dürrenmatt is — nem haladó gondolatot képviselnek, hanem depressziós, úttalan, céltalan hangulatoknak adnak hangot. Úgy állítják be, hogy a kapitalizmus, a pénz hatalma ugyan nem hoz megoldást, de viszont nincs is semmi más megoldás. Ez nyilván nem igaz. Nem igaz, hogy Szodomában egy igaz sincs. Ez nemcsak a szépség, az önzetlenség, az eszmények tagadása volna, hanem a szocializmus is. Az emberiség — ha az örület szét nem robbantja — hatalmas, fényes távlat előtt áll.

Mindebből világos: Illyés Gyula nem »hallgat«, Illyés Gyula a miénk és nem a gyázmagyaroké. Kíváncsi, hogy ezt a nagyjelentőségű beszélgetést Illyés Gyula régen nélkülözőtt, minél előbb megjelenő művei kövessék.

Gyöngyösi Nándor

Oszályozás		Idő "1960"		Személy	Helyszám
Budapestre vonatkozó újságcikkek		Szerző: <i>Gyimesi Kálmár</i>	Cím: <i>Szeretlek! Ilyen Gyimesi!</i>	Forrás: <i>Ország - Világ</i>	1960. III. 9.
				(Hely)	(Idő)
				(Köt. v. füz.)	(Oldal)

ILLYÉS GYULA:

A zene szava

Egy szót, csak egyet ejtene,
 abba vörösödik bele,
 azért feszül meg a zene,
 azért dadog,
 nem leli a szót,
 egy messzi, még ember-előtti
 tiszta szót szeretne kilődni,
 azért van emlékekkel tele
 szívcsordításig a zene,
 s vált annyi hangra — hasztalan!
 mert az a szó, az hangtalan;
 aggastyánként azért dohog,
 hűmmög s morog,
 azért sipít úgy, mintha asztma
 rohamaiban fulladozna,
 nyelve hegyén volt, az imént
 majdnem kimondta az ígét,
 a könnyítőt, az oldozót,
 azt az emberfölötti szót! —
 azért csillant föl a szeme
 s kacagott már-már a zene,
 kezét tördelve, fölzokogva,
 azért fut hirtelen sarokba,
 mert elfeledte azt a szót,
 a rend-tevőt, a fényhozót,
 attól visít hár-pattanásig,
 hogy a hátgerince belefázik,
 attól nyúlik föl s nyaklik össze
 s fülel eszelősként a csöndbe —
 Hallga, mire is? Hogy "szeress"!?
 Mert attól még boldog lehetsz?
 Egyszerre olyan önfeledten,
 mint boldog nők a szerelemben,
 attól sikolt,
 majdnem megkapta azt a szót, —
 attól hörög,
 mert aztán még se jött,
 attól fetreng, veti magát,
 akár a vajúdo anyák,
 vagy az újszülött csecsemők;
 attól röhög,
 mint vad lovak és tébolyultak
 s vad folyamok, ha mélybe hullnak,
 mint a megdördült nyári ég
 arcán a fénylő hasadék,
 ahogy fogát villantja, — egy
 szót, egy ég-sugallta egy
 távoli, tán még isteni
 ós-szót szeretne ejteni,
 egy villámfényű hirtelent
 arról, hogy mit jelent
 annyi vággyal a szívben, annyi
 hittel csak embernek maradni —
 Ezért törnek egymásra ismét
 s ismét futamok, dallamok,
 hogy egymásból kikényszerítsék
 bármi áron is ezt a szót.
 Fölsikolt egy-egy még: segítség!
 mint ki szívébe tört kapott,
 aztán görögnek tova ismét,
 folyamban birkozó habok,
 megannyi hasztalan habott.

Mert kezdődik megint, mert nincs vég,
 mert megleti tán az is üdvét,
 ki a legföbbről csak dadog.